

BOLA TARBIYASIDA “MAS’ULIYAT”NI OSHIRISHNING PSIXOLOGIK MASALALARI

Otaboyeva Kamola Botirjon qizi

Toshkent shahar Sergeli tumani 264-maktab amaliyotchi psixologi

Annotatsiya: Hozirda mamlakatimizda oilaning mahalla hamda ta'lim muassasalari bilan hamkorlikdagi faoliyatini yanada takomillashtirish va mazmunan yangilash, pedagogik hamkorlikning faoliyatini kuchli nazoratga olish, ota-onalarni farzand tarbiyasida mas'uliyatini yanada kuchaytirish, ta'lim-tarbiya maskanlarida o'qitishning sifati va samaradorligini yaxshilash va mahalla ko'y, jamoatchiligining daxldorligini va javobgarligini kengaytirishga muhim huquqiy asos bo'lib xizmat qilmoqda.

Kalit so'zlar: oila, jamiyat, tarbiya, ruhiy rivojlanish, psixik jarayonlar, muloqot, ong, oila instituti, hamkorlik

KIRISH

Tarbiya bizdan ko'p narsalarni talab qiladi. Masalan, oila muqaddasligini chuqur anglash kerak. Avlodlar o'zgarishi mumkin, yillar bir-biriga o'xshamasligi mumkin. Ammo yurakdagi mehr-muhabbat hech qachon o'zgarmaydi. Muhabbat bu- avvalo inson o'ziga ishonishi, o'zini hurmat qilish uchun ham jasorat talab qiladi. Farzandlar o'zidan o'zi katta bo'lib qolmaydi ularga kiyim, oziq-ovqat, uy-joy zarur. Shuningdek, albatta ta'lim olishi uchun sharoit kerak. Afsuski, hozirgi kunda ular uchun qo'l telefoni zarur deb hisoblashadi. Biroq farzandlar tarbiyasi uchun eng muhimi insoniy samimiyat va ota-onaning e'tibori va mehr-muhabbatidir. Shunaqangi me'yorlar mavjudki ularni o'zgartirish mumkin emas. Bu insonning biologik xususiyatlari hisoblanadi.

Har bir bola o'zi bir mo'jiza! Har bir oila o'zi bir saltanat! Shuning uchun o'zaro munosabatda juda ehtiyotkorlik darkor. Donishmandlarning ta'kidlashicha:

- Agar bola tanqidiy ruhda yashasa, u ayblashni o'rganadi.
- Agar bola adovat bilan yashasa, u urishishni o'rganadi.
- Agar bola qo'rquvda yashasa, u qo'rquqlikni o'rganadi.
- Agar bola afsusda yashasa, u afsuslanishni o'rganadi.
- Agar bolaning ustidan ko'p kulishsa, uyatchan bo'lishni o'rganadi.
- Agar bola qiziqish bilan yashasa, u havas qilishni o'rganadi.
- Agar bola uyat bilan yashasa, u aybdorlik hissini o'rganadi.
- Agar bola qo'llab-quvvatlash bilan yashasa, u o'ziga ishonishni o'rganadi.
- Agar bola bag'rikenglikda yashasa, u sabrli bo'lishni o'rganadi.
- Agar bola maqto'v bilan yashasa, u qadrlashni o'rganadi.
- Agar bola tan olish bilan yashasa, sevishni o'rganadi.
- Agar bola rostgo'ylik va adolatda yashasa, u haqiqat va adolat nimaligini o'rganadi.
- Agar bola xavfsizlikda yashasa, u o'ziga va atrofida qilargalarga ishonadi.
- Agar bola do'stlik bilan yashasa, u yer yuzi yashash uchun ajoyib joy ekanligini anglaydi.
- Agar siz osoyishtalik bilan yashasangiz, sizning farzandingiz ham osoyishtalikda yashaydi.

Bola oilada shakllanadi, ravnaq topadi. Shu sababdan oila bola uchun tarbiya o'chog'idir. Oila institutini yanada mustahkamlash va rivojlantirish, yurtimizda oilalarni, ayniqsa, yosh oilalarning huquqiy va ijtimoiy – iqtisodiy manfaatlarini himoya qilish, jismonan sog'lom, ma'nan yetuk va har tomonlama rivojlangan barkamol avlodni tarbiyalashda oilaning rolini mustahkamlash, sog'lom oilani shakllantirish, mahallalar mavqeini mustahkamlash va rolini kuchaytirish, borasida olib borilayotgan islohatlarni yanada rivojlantirishga doir keng ko'lamli chora-tadbirlar tashkil etilmoqda. Aynan shu maqsada O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Barkamol avlodni tarbiyalashda oila instituti va fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlarining ta'lim muassasalari bilan o'zaro hamkorligini

yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 2012- yil 19- iyundagi 175-sonli qarori bilan 4 ta yo'nalish, 25 ta banddan iborat "Oila-mahalla-ta'lim muassasasi" hamkorlik mexanizmini kuchaytirish bo'yicha chora-tadbirlar majmuasi tasdiqlangan.

Sog'lom bola tarbiyasida mahallaning rolini kuchaytirish bo'yicha kompleks chora-tadbirlarni ishlab chiqilmoqda. Sog'lom bolaning shakllanishida ta'lim va sportning rolini kuchaytirish, ularni zamon talablariga muvofiq jihozlash, yuqori malakali pedagog va mutaxassislar bilan ta'minlash, bolalarni maktabga tayyorlash darajasini tubdan yaxshilash, boshlang'ich ta'lim sifatini yuksaltirish, ilg'or pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini amaliyotga keng joriy etish, sog'lom turmush tarzini faol targ'ib etish, bolalar, ayniqsa, qizlar o'rtasida jismoniy tarbiya va sportga mehr uyg'otish bo'yicha aniq choratadbirlarni amalga oshirish hamda Kam ta'minlangan oilalarda voyaga yetayotgan ukuvchilarni sport turlari va jismoniy tarbiya bilan shug'ullanishga keng jalb qilish. Iqtidorli bolalarning intellektual salohiyatini qo'llab-quvvatlash va rivojlantirish uchun shart-sharoitlarni yanada yaxshilash maqsadida iqtidorli bolalarning individual salohiyatini rivojlantirish va ro'yobga chiqarish maqsadida ularning xalqaro fan olimpiadalarida ishtirokini ta'minlash umumta'lim maktab o'quvchilari o'rtasida qarovsizlik, huquqbuzarlik, jinoyatchilik va giyohvandlikning oldini olish bo'yicha profilaktik tadbirlar majmuini o'z ichiga oladi.

Bola tarbiyasida uning ma'naviyatini shakllantirish va yuksaltirishda oilaning o'rni va ta'siri beqiyosdir. Aynan oilada milliy iftihor tuyg'usi shakllanadi. Milliy iftihor esa insondagi yuksak ma'naviy fazilatlarni hosil qiladi. Ushbu insoniy fazilatlar esa Vatan, uning istiqboli, milliy manfaatlari bilan uzviy bog'liqdir. Kattalarga izzat-ikrom, kichiklarga mehr, ota-onalarga e'zoz, farzandlarga mehrmuhabbat kabi insonni inson sifatida ulug'laydigan, ma'naviy-axloqiy jihatdan go'zal va barkamol qiladigan qadriyatlarimiz har bir fuqaro, ayniqsa, yoshlar qalbidan mustahkam o'rin olishi lozim.

Ma'lumki, xalqimiz azal-azaldan o'zining bolajonligi, oilaparvarligi bilan

ajralib turadi. Albatta, farzandga mehr qo'yish, uning qornini to'q, ustini but qilish bilan bir qatorda, ularni yoshlik chog'idan boshlab tarbiya, axloq-odob, yuksak ma'naviyat, o'z yurtiga sadoqat kabi tuyg'ularni shakllantirish asosida voyaga yetkazish doimo dolzarb ahamiyat kasb etib kelgan. Bu masalaga e'tibor bermaslik nafaqat oila, mahallasi uchun, balki butun jamiyat rivojiga to'sqinlik qilishi va salbiy oqibatlarga olib kelishi mumkinligini ham ko'pgina hayotiy misollarda kuzatilgan. Zero, kishining kundalik hayoti va faoliyatida moddiy va ma'naviy asoslar har doim bir-biri bilan chambarchas bog'liq bo'lgan.

Oila va nikohning muqaddasligini anglash, oilani huquqiy asosda qurish, turli yot g'oyalarga berilib ketmaslik-dan ogoh bo'lish, ota-onaning bolalar oldidagi, farzandlarning ota-ona oldidagi burch va vazifalarini singdirishda huquqiy tarbiyaning ahamiyati katta. O'zbekiston Respublikasi Oila Kodeksining 73-moddasida quyidagi qoidalar belgilab qo'yilgan:

Ota-ona o'z bolalarini tarbiyalash huquqiga ega va tarbiyalashi shart. Ota-ona o'z bolalarining tarbiyasi va kamoloti uchun javobgardir. Ular o'z bolalarining sog'lig'i, jismoniy, ruhiy, ma'naviy va axloqiy kamoloti haqida g'amxo'rlik qilishlari shart. Ota-ona o'z bolalarini tarbiyalashda boshqa barcha shaxslarga nisbatan ustun huquqqa ega. Ota-ona bolalarining qonun hujjatlarida belgilangan zarur darajada ta'lim olishini ta'min-lashi shart.

Har bir bola oilada yashash va tarbiyalanish, o'z ota-onasini bilish, ularning g'amxo'rligidan foyda-lanish, ular bilan birga yashash huquqiga ega, bola manfaatlariga zid bo'lgan holatlar bundan mustasnodir.

Binobarin, jismonan sog'lom, ma'naviy yetuk va har tomonlama rivojlangan barkamol avlodni tarbiyalashda oilaning roli muhim hisoblanadi.

Yoshlarni "intellektual nuqtai nazardan barkamol, yoshlari bilimli, or-nomusli, vatanparvar" qilib voyaga yetkazish uchun esa ta'lim bilan tarbiyani bir-biriga uzviy tarzda olib borish kerak. Ta'lim-tarbiya tizimining bugungi kundagi asosiy vazifasi o'sib kelayotgan yoshlarni vatanparvar, zamonaviy bilim, ko'nikma va malakalarni o'zlashtirgan hamda jamiyatda o'z munosib o'rnini egallashga

qodir bo'lgan - komillikka intiladigan barkamol avlodni voyaga yetkazishdir.

Insonni shaxs bo'lib shakllanishida, hayotda o'z o'rnini topishi, el-yurt ichida izzat-hurmatga ega bo'lishi, yuksak axloq-odob qoidalarini o'zida mujassam etishida u yashab turgan oila va mahalla asosiy poydevordir. Bu poydevorning mustahkamligi oilaviy an'analarning bardavomligi, milliy va umuminsoniy qadriyatlarning uyg'unligini ta'minlashi ota-onalar va keksa avlodning jamiyatdagi halol mehnati, oila va turmush doirasidagi shaxsiy o'rnagi, ajdodlari beradigan oqilona o'g'itlari, cheksiz va samimiy g'amxo'rlikiga ko'p jihatdan bog'liq.

XULOSA

Xalqimizning shunday ezgu maqsadlarini ro'yobga chiqarish yo'lida mustaqillik yillarida Yurtboshimiz rahnamoligida ta'lim-tarbiya sifati va samaradorligini zamon talablari darajasiga ko'tarish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. Bolalarni maktabga tayyorlash darajasini tubdan yaxshilash, boshlang'ich ta'lim sifatini yuksaltirish, ilg'or pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini amaliyotga keng joriy etish, iqtidorli bolalarning intellektual salohiyatini qo'llab-quvvatlash va rivojlantirish uchun shart-sharoitlarni yanada yaxshilash maqsadida iqtidorli bolalarning individual salohiyatini rivojlantirish va ro'yobga chiqarish maqsadida umumta'lim maktablarida o'quvchilarning iqtidori va iste'dodiga ko'ra variativ sinflar, ixtisoslashtirilgan davlat umumta'lim maktablari, ijod va Prezident maktablari tashkil etildi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar maxkamasining "Uzluksiz ma'naviy tarbiya konsepsiyasini tasdiqlash va uni amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida" 2019 yil 31-dekabrda 1050-sonli qarori.
2. Abdulla Sher. Axloqshunoslik. Darslik. –T.: «O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati» nashriyoti, 2010.
3. Alimova G., J. Kamolov, Sh. Abdullaeva. "Oila –mahalla –ta'lim muassasasi" hamkorligi. T., 2014. –64 b.
4. Ziyo.net